

TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ PARTİ PROGRAMLARINDA “DEMOKRASİ” KAVRAMLAŞTIRMALARI: KARŞILAŞTIRMALI PERSPEKTİFLE AKP VE CHP ÖRNEK OLAYI+

Leyla KAHRAMAN* ve Bülent EVRE**

Özet

Bu çalışmada Türk siyasal yaşamında rakip partiler konumunda olan ve bir taraftan kendisini “muhafazakar demokrat” olarak kimliklendiren Adalet ve Kalkınma Partisi ile diğer yanda kendisini “sosyal demokrat” olarak tanımlayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin söylemsel¹ düzeyde oluşturdukları demokrasi kavramlaştırmaları incelenmektedir. AKP ile CHP'nin demokrasi kavramına ilişkin söylemleri, esas itibarıyla söz konusu partilerin programları temel veri olarak alınmakta ve literatürdeki demokrasi kuramları çerçevesinde çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi kuramları, Türk siyasal yaşamı, AKP, CHP

+ Bu çalışma, 28-30 Kasım 2007 tarihinde ODTÜ'de düzenlenen 10. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan bildirinin geliştirilmiş biçimidir.

* Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, Malatya

** Yrd. Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lefkoşa

¹ Buradaki “söylemsel düzey” ifadesi söylem analizine karşılık gelmekte olup, söylem terimi özellikle Foucaultcu anlamda, dilin ötesinde, belli bilgi biçimleri çerçevesinde kullanılmaktadır. Foucault söylemle salt dil olarak değil, fakat düşünce olarak ilgilenmektedir. Zira Foucault'dan önce, söylem terimi çoğunlukla anlamların ve kavramların oluşumunu sağlayan teknikler ve yapılar düzeyinde, dilbilimsel olarak kavranmaktaydı. Foucault ise söyleme, ifade (statement) düzeyindeki belli bilgi biçimleri olarak bakmaktadır. Bu bağlamda ifadeler dilbilimsel unsurlardan farklı olarak, işlevsellik, bilgilendirme, öznelerin ve kurumların üretilmesinde başvurulan tekniklerin bir parçası olma gibi birtakım tarihsel ve toplumsal işlevselliklere sahiptirler. Foucault açısından ifadeler, nelerin bilinebileceğini olanaklı kılan kurallardır. Ayrıca ifadeler söylemselliğin ortaya çıkmasını sağlayan söylemsel olan ve söylemsel olmayan maddi unsurları birbirine bağlarlar (McHoul ve Grace 1995:26 vd.). Kısacası söylem Foucault (1999:152)'nin tanımıyla, “Aynı söylemsel oluşuma bağlı olan bir ifadeler bütünü”dür. Buradaki söylemsel oluşum, dilbilimsel bağlarla cümleler olarak, mantıksal bağlarla önermeler olarak, psikolojik bağlarla dile getirme biçiminde, fakat ifadeler düzeyinde birbirine bağlanmış olan sözsöz edimler bütünlüğü/ifade gruplarıdır (Foucault 1999:149-50).

The Conceptions of “Democracy” in Turkish Political Parties Programs: A Case Study of JDP(AKP) and RPP(CHP) in Comparative Perspective”

Summary

This study discursively analyzes the conceptions of democracy of the AKP which identifies itself as “conservative democrat” and of the CHP which declares itself as “social democrat” in comparative perspective. Several models of democracy are taken into account so as to understand and analyze the notions of democracy of both parties. Setting out from the parties’ programmes, the discourses of both parties are examined in terms of liberal, participatory, majoritarian, deliberative and radical democracy theories. In this context, both AKP and CHP both converge and diverge at the level of democratic discourse.

Key Words: Democracy theories, Turkish politics, AKP, CHP

I. Kuramsal Çerçeve

Literatürde demokrasi kuramlarına ilişkin çok çeşitli kavramlaştırmalar yapılmıştır. Burada bütün kavramlaştırmaları tüketici biçimde ele almak olanaklı olmamakla birlikte, çalışmada AKP ve CHP’nin demokrasi anlayışlarını çözümlenebilmek ve anlamak bakımından işlevsel olabilecek birkaç demokrasi modeli üzerinde durulacaktır. Demokrasi kuramlarının sınıflandırılmasında öncelikle ampirik ve normatif düzeylerin ayırt edilmesiyle işe başlamak isabetli olur. Ampirik düzeyde yapılan demokrasi kavramlaştırmalarında yaygın bir biçimde başvurulan sınıflandırma, temsili demokrasi ve doğrudan demokrasi ayrımıdır. Günümüzde yaygın bir uygulama alanı bulan temsili demokrasi ise karşılaştırmalı siyaset biliminde, seçim demokrasisi ve liberal demokrasi olarak kendi içinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bunun yanı sıra ampirik düzeyde çoğunlukçu demokrasi ile odaymacı demokrasi modelleri de sıklıkla başvurulan bir sınıflandırma olarak dikkat çekmektedir.

Normatif düzeyde yapılan demokrasi kavramlaştırmaları çoğunlukla uygulamadaki liberal demokrasiye getirilen eleştirilerden beslenmekte ve liberal demokrasinin çeşitli unsurları sorunsallaştırılarak, alternatif çözüm önerileri getirilmektedir. Liberal demokrasiye yönelik eleştirel demokrasi kuramları arasında müzakereci (deliberative) demokrasi², radikal demokrasi³, cumhuriyetçi demokrasi⁴, feminist demokrasi⁵ ve çevreci (environmentalist) demokrasi⁶ yaklaşımları öne çıkmaktadır.

2 Müzakereci demokrasi tartışmaları için bkz. (Elster 1998), (Habermas 1996).

3 Bu konuda özellikle bkz. (Laclau ve Mouffe 1992).

4 Bkz. (Arendt 1990).

5 Bkz. (Norris ve Ingelhart 2001), (Pateman 1988).

6 Bkz. (Mason 1999).

Bu çerçevede AKP ve CHP'nin demokrasi kavramlaştırmalarını anlamlandırabilmek ve anlayabilmek için özellikle ampirik düzeyde temsili demokrasi/doğrudan demokrasi, çoğunlukçu demokrasi/oydaşmacı demokrasi ayrımları ile normatif düzeyde müzakereci demokrasi ve radikal demokrasi kuramlarının tanımları üzerinde kısaca durulacaktır.

Doğrudan demokrasi kavramı, halkın doğrudan katılımı, çoğunluk yönetimi ve siyasal eşitlik ilkelerine dayalı bir siyasal rejim olarak tanımlanabilir. Kökleri Antik Yunan'da bulunan doğrudan demokrasi günümüzde daha çok katılımcı demokrasi olarak da adlandırılmaktadır. Tüm yurttaşların kamusal işlere ve kararlara doğrudan katıldığı bu demokrasi modelinin çağdaş toplumlara uygulanmasındaki güçlükten dolayı, günümüzde doğrudan demokrasinin bazı mekanizmaları uygulanmaktadır. Yurttaşların belli meselelere ilişkin doğrudan karar verdiği referandum, yurttaşların dilekçe yapmak suretiyle yasal veya anayasal değişiklik önerisinde bulunduğu inisiyatif ve karar alma yetkisinin merkezden daha yerel birimlere aktarıldığı ademi merkeziyetçilik gibi uygulamalar, katılımcı demokrasi modeline denk düşmektedir.

Temsili demokrasi ise temsil, çoğunluk yönetimi ve siyasal eşitlik ilkelerine dayanan bir siyasal sistemdir. Bu demokrasi modeli açısından siyasal katılım, katılımcı demokrasiye kıyasla sınırlı olup yurttaşların doğrudan değil, dolaylı katılımını öngörmektedir. Buna göre yurttaşlar sınırlı bir dönem için kendilerini siyasal süreçlerde temsil edecek yöneticileri seçmektedirler. Yurttaşlar kolektif karar alma süreçlerine doğrudan katılamamalarına karşın, birtakım siyasal katılım biçimleri dolayısıyla ortak kararları etkileme yoluna gidebilmektedirler. Örneğin yurttaşların çıkar grupları içinde örgütlenecek siyasal iktidarı etkilemeye çalışabilmektedirler.

Temsili demokrasi başlığı altında seçim demokrasisi ile liberal demokrasi arasında bir ayrım yapılmaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse, seçim demokrasisi yurttaşların belli aralıklarla sadece seçime giderek temsilcilerini seçtiği bir sistem iken, liberal demokrasi seçimin ötesinde yurttaşların temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu, siyasal iktidarın sınırlı olup hukuk devletinin geçerli olduğu bir sisteme karşılık gelmektedir. Seçim demokrasisinde temel değer ve ilkeler değil yöntem önplana geçmekte, seçimler demokrasinin yeterli koşulu olarak görülmektedir.⁷

Çoğunlukçu demokrasi ile oydaşmacı demokrasi ayrımına baktığımızda, çoğunlukçu demokrasinin çoğulculukla karıştırılmaması gerektiğini hemen

⁷ Schumpeter demokrasi modelini, halkın oyunu almak için yapılan rekabetçi bir mücadele aracılığıyla bireylerin karar verme iktidarına kavuştuğu, siyasi karar almaya ilişkin kurumsal düzenlemeleri ifade eden demokratik metod kavrayışı üzerine temellendirmiştir(Akt. Heywood 2006:115).

kaydetmek gerekir. Çoğunlukçu demokrasi modeli karar alma süreçlerinde çoğunluğun iradesine vurgu yapmakta ve herhangi bir mesele karşısında azınlığın değil, çoğunluğun isteklerini dikkate almaktadır. Çoğunluk demokrasisi anlayışı, herkesin bütün varlığını ve gücünü, birarada “genel irade”nin buyruğuna vermesi gerekliliğinden hareketle temellendirilmiştir (Rousseau 2004:30).⁸ Bu demokrasi modeli istikrarı hedefleyen çoğunlukçu seçim sistemine dayanmaktadır. Lijphart (2006:21-31) çoğunlukçu modelin temel unsurlarını; yürütme gücünün tek partili ve dar çoğunluk hükümetlerinde toplanması, hükümet üstünlüğü, iki partili sistem, çoğunlukçu ve gayri-nispi seçim sistemi, çıkar grubu çoğulculuğu, üniter ve merkezîyetçi hükümet, yasama gücünün tek meclisli bir yasama organında toplanması, anayasal esneklik, yargısal yorumun olmaması ve yürütme tarafından kontrol edilen bir merkez bankası olarak sıralamıştır. Uygulamada Büyük Britanya bu modelin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Oydaşmacı demokrasi ise çoğunluk kuralının oydaşma kuralıyla yer değiştirdiği bir modeldir. Kültürel, etnik veya dinsel farklılıkların derin olduğu toplumlarda çoğunluk kuralı yerine oydaşma kuralı uygulanarak, farklı gruplara özel yetkiler verilmektedir. Temsilde adaleti hedef alan nispi temsile ve çok partili sisteme dayanan oydaşmacı model, gücü çoğunluğun elinde toplamak yerine çeşitli yöntemlerle paylaşır, dağıtır ve sınırlandırır. Oydaşmacı demokrasi modelinin karakteristiğini tanımlayan unsurları Lijphart (2006:44-50); yürütme gücünün geniş koalisyonlar tarafından paylaşılması, yasama ve yürütme arasında güçler dengesi, çok partili sistem, nispi temsil, çıkar grupları korporatizmi, federal ve ademi merkezîyetçi yönetim, güçlü iki meclislilik, katı anayasa, yargısal yorum ve merkez bankasının bağımsızlığı olarak sıralamıştır. Bu model daha çok Belçika, Hollanda, İsviçre ve Avusturya’da geniş uygulama alanı bulmaktadır.

Öte yandan demokrasi kuramlarına normatif düzeyde baktığımızda birçok farklı yaklaşım olmakla birlikte, AKP ve CHP’nin demokrasi idealine yaklaşımlarını çözümlenmek bakımından müzakereci demokrasi ile radikal demokrasi kuramlarını kısaca ele almak yararlı olur. Müzakereci demokrasi kuramı içinde de çeşitli farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak belirtmek gerekirse, yurttaşların ortak karar alma süreçlerine müzakere ederek katılmaları ön plana çıkarılmaktadır. Ancak müzakere edilecek yegane mekan parlamentoyla sınırlı

⁸ Çoğunlukçu demokrasi anlayışının temelinde yer alan genel irade kavramının anlamı ve niteliği Rousseau’nun (2004)*Toplum Sözleşmesi* yapıtında yer almaktadır. Her bir bireyin, insan olarak sahip olduğu özel iradesinin, yurttaş olarak sahip olduğu genel iradeye aykırı ya da karşıt olamayacağını belirten Rousseau (2004:64,33), bireyleri ancak genel iradenin bir şeye zorlayabileceğini, özel iradenin genel iradeye uygun olduğunu da bu özel iradenin halkın serbest oyuyla sunulmasıyla anlaşılabilirliğini ifade etmiştir.

olmayıp, yurttaşların bir araya geldiği farklı kamusal alanlardır⁹ ve kamusal bir müzakere alanı demokratik kurumların meşruiyeti açısından zorunludur. (Benhabib 1999: 102). Elster (1998:8)'e göre müzakereci demokrasinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kolektif kararlara katılımı öngören demokratik unsur; diğeri ise amaçlar ve araçlar konusundaki karar alma süreçlerinde katılımcıların müzakere ettikleri müzakereci unsurdur. Bu bağlamda demokrasi; ahlaki ve siyasal olarak eşit kabul edilen bireysel ve kolektif kimliklerin kendi yaşam tarzlarını etkileyen kararlar üzerinde makul ve özgür sorgulama olanağı buldukları ve bu anlamda karar alma süreçlerine katıldıkları bir kamusal iktidar pratiği olarak anlaşılmaktadır (Benhabib 1999: 104-105). Bu durumda politikalar, çıkarların gücüne göre değil yurttaşların gerçekleri dinleyip eleştirmesinden sonra doğruluğuna birlikte karar vermeleri şeklinde benimsenmelidir.

Radikal demokrasi kuramı ise genel hatlarıyla ifade etmek gerekirse, liberal demokrasiyi radikalleştirmeyi veya “demokratikleştirmeyi” öngörmektedir. Demokrasinin siyasal eşitlik ilkesinden hareketle, eşitlikçi mantığın çeşitli gruplar arasında yayılması ve siyasal öznelerin çoğullaşması savunulmaktadır. Laclau ve Mouffe tarafından geliştirilen radikal demokrasi kuramının çoğulculuk anlayışı, farklılıklara olumlu bir statü tanımakta ve homojenliğin veya konsensusun dışlayıcı olduğu varsayımından hareket etmektedir (Mouffe 1996:22; 1999:349). Bu bağlamda kamusal alandaki ilişkiler kimlik ve farklılık temelinde kurulmakta, ortak bir konsensüse varmak yerine bir “kimlik siyaseti” geliştirme gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla radikal ve çoğul demokrasi projesinde, tam bir konsensusa ulaşma arayışları bir tarafa bırakılmakta, çatışmaların ve antagonizmaların sürekliliği kabul edilmektedir (Mouffe 1996:20). Hegemonya stratejisinden hareket eden radikal demokrasi projesi, çeşitli demokratik mücadelelerin tabiyet ilişkilerine karşı eşdeğerlik zinciri etrafında eklemlenmelerini önermektedir. Bu çerçevede çeşitli kimliklerin birbirinden yalıtık olarak değil, birbirine bağlanarak demokratik bir mücadele vermeleri savunulmakta ve bunun için farklı kimliklerin birbirlerinin taleplerine karşı duyarlı olmaları özendirilmekte ve kolektif bir bilinçsel dönüşüme vurgu yapılmaktadır.

⁹ Müzakereci demokrasinin odak noktasında, bir yönetim birimindeki yurttaşlar, gruplar, hareketler ve örgütler arasında görüş oluşturma, tartışma, müzakere ve çekişme eylemlerinin gerçekleştirildiği bir “kamusal alan”ın bulunduğu anlayışı yer almaktadır (Benhabib 1999: 121).

II. AKP ve CHP'nin Demokrasi Kavramlaştırmaları

Parti programlarından hareketle AKP ve CHP'nin söylemsel düzeyde oluşturulmuş demokrasi kavramlaştırmaları belirtilen demokrasi kuramları çerçevesinde irdelenmektedir.

1. AKP'nin Demokrasi Söylemi

Demokrasi kuramları çerçevesinde AKP'nin parti programına bakıldığında daha ilk bakışta katılımcı demokrasi vurgusu göze çarpmaktadır. Buna göre halkın yönetime çeşitli düzeylerdeki aktif ve doğrudan katılımı öngörülmektedir. Doğrudan demokrasinin önde gelen mekanizmalarından biri olan referandumun altı çizilmektedir:

“Demokrasinin temel prensiplerinden biri olan seçimlerdeki halk etkinliğini artırıcı düzenlemelerle katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi partimizin temel amaçlarından biridir. Halkın merkezi ve yerel yönetimle ilgili karar alma süreçlerine daha aktif olarak doğrudan katılımını sağlayacak olan referandum kurumunun tesisi ve etkinleştirilmesi en önde gelen hedeflerimiz arasındadır.” (AKP Parti Programı, 2001: 19).

AKP kamu yönetimi anlayışını da demokratikleşme, yerelleşme ve sivilleşme eksenine oturtmayı hedeflemektedir (AKP Programı, 2001: 59). Bu bağlamda merkezi ve yerel yönetimler; sivil toplum örgütleri, mesleki kuruluşlar, sendikalar ve özel sektör temsilcilerinin görüşlerini alacakları ortak kurul, komisyon, kriz masası ve her türlü platformun oluşturulacağı belirtilmektedir (AKP Programı, 2001: 28).

1.1. AKP'nin Liberal Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

AKP bireyi ön plana alan bir anlayış sergileyerek liberal demokrasinin temel unsuruna atıfta bulunmaktadır:

““İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” felsefesinden hareketle partimiz, bütün politikalarının merkezine bireyi koymuştur.”, “Partimiz, bireyi bütün politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri arasında sayar.” (AKP Parti Programı, 2001:7-8, 115).

AKP demokrasi modelleri bağlamında ayrıca demokrasinin hukuk devleti anlayışıyla, temel hak ve özgürlüklerle eklemlendiği liberal demokrasi modelinden yana bir tercihi dillendirmektedir:

“- Hukukun üstünlüğünü esas alan devlet, vatandaşlarının özgürlük ve haklarının teminatıdır. Demokrasinin hukuk yoluyla varlık kazandığı demokratik hukuk devletinde; hukukun evrensel ilkelerine saygı, hak arama yollarının açık tutulması, kanun önünde eşitlik, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, devletin hukuka bağlılığının güvence altına alınması temel değerlerdir. Bu değerlerin hayata geçirilmesi anayasa, yasalar ve bağımsız bir yargı ile mümkündür. Partimiz hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim anlayışının teminatı olacaktır” (AKP Programı, 2001: 20-21).

AKP'nin anayasayla kayıt altına alınmış temel hak ve özgürlüklerle sınırlandırılmış bir liberal demokrasi modeli, partinin hayata geçireceğini vaat ettiği bölümde de dile getirilmektedir:

“AKP şu politikaları hayata geçirecektir;

Özgürlükçü, tüm toplumun ihtiyaçlarına cevap veren, demokratik hukuk devleti ilkesine ve demokratik ülkelerin standartlarına uygun, toplum ile devlet arasında yeni bir **"toplum sözleşmesi"** kurmayı hedefleyen, tümüyle yeni bir anayasa önerisi hazırlayacaktır. Bu öneri, yeni bir "anayasal mühendislik" denemesi değil, halkın iradesini ve taleplerini demokratik temelde devlet yapısına yansıtan bir belge olacaktır. Kısa, öz ve açık biçimde hazırlanacak yeni anayasa teklifimizde;

- Temel hak ve özgürlüklere ilişkin bölüm, evrensel standartlara uygun olacaktır.

- Kuvvetler ayrımı ilkesi hassasiyetle uygulanacaktır. Yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında ve denge denetim sağlanacaktır.

- Yasama ve yürütme erkinin birbirlerinden net bir biçimde ayrılması için başbakan hariç diğer tüm bakanların meclis dışından atanmasını sağlayan sistem değişiklikleri araştırılarak kamuoyunda tartışmaya açılacak, bu konuda kamuoyunda oluşacak uzlaşmaya paralel olarak gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.” (AKP Programı, 2001: 22).

AKP araçsal devlet anlayışını benimsemekte ve bu yönüyle liberal demokrasi kuramına yaklaşmaktadır.

“Ülke bütünlüğü ve milli egemenliğe saygı çerçevesinde **çoğulculuğa ve çok sesliliğe dayanan bir yönetim anlayışında, devlet bir orkestra şefi**

konumunda olacaktır. Dayatan, direten, rant dağıtan bir devlet değil; düzenleyen, denetleyen, fırsat yaratan, teşvik eden ve yol gösteren bir devlet, 21. yüzyılın hakim demokratik anlayışının bir gereğidir (AKP Programı, 2001: 116).

AKP devlet içerisinde yer alan kamu personelinin de vatandaşa karşı buyurgan tutumunu kabul etmemektedir. “Kamu personeli vatandaşa, kendi varlık sebebi olan **"müşteri" anlayışıyla** hizmet etmenin gereklerine uygun davranmalıdır” (AKP Programı, 2001: 64).

AKP'nin programında kadının rolüne ilişkin söylemi, liberal demokrasi bağlamında manidardır. AKP'nin bu konudaki söylemi ilk bakışta kadının özerk bir birey olarak kavrandığı izlenimi vermekle birlikte, eşitlik söylemine hiçbir yer verilmemesi, kadının toplumsal rolünün daha çok geleneksel anlayışla anlamlandırıldığını ima etmektedir:

“Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve **sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için...** partimizin öncelik verdiği bir konudur”, “Kadınların çalışma hayatı, **çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alınarak** sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında iyileştirmeler yapılacaktır.” (AKP Programı, 2001: 88,89).

Parti programında kadına yönelik olarak çeşitli politikalar önermektedir, kamusal yaşama katılımının özendirilmesi, siyasette faal rol oynamaları gibi. Fakat kadının toplum içindeki eşitsiz durumuna özellikle -aile içi ve kamusal alanda - kadın-erkek eşitsizliğine hiç değinilmemiştir. Kadına yönelik olarak yapılan değerlendirmelerde de ataerkil zihniyetin ve cinsiyete dayalı işbölümünün etkisi görülmekte ve hiç bir şekilde kadın-erkek eşitliğinden bahsedilmemektedir. AKP kadına yönelik bu yaklaşımıyla mevcut eşitsizliği koruyan ve bu eşitsizliği yeniden üreten bir anlayışla, liberal demokrasiden bireylerin doğal eşitliği ilkesine aykırı düşmekle uzaklaşmaktadır.

1.2. AKP'nin Oydaşmacı Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

Çoğunlukçu demokrasi ve oydaşmacı demokrasi ayrımı çerçevesinde AKP'nin çoğunluk iradesi yerine, toplumun ortak iradesine yaptığı vurgu, onu kuramsal düzeyde oydaşmacı modele yakınlaştırmaktadır:

“ Partimiz sadece kendi içinde değil, parlamento ve toplum içinde de kollektif iradenin tekil iradelerin yerini almasını sağlayacaktır. Yasalar sadece parlamento çoğunluğu değil, toplumun ortak iradesinin ifadesi olacaktır. Bu nedenle partimiz, hazırlayacağı yasa tekliflerini sivil toplum kuruluşlarının değerlendirmelerini alarak oluşturacaktır.” (AKP Programı, 2001: 23).

Keza AKP'nin “Demokratikleşme ve Sivil Toplum” başlığı altında yer alan şu ifade de çoğunlukçu demokrasi ve oydaşmacı demokrasi ayrımı bağlamında dikkat çekicidir.

“Farklı tercihlerin rekabeti, sağlıklı bir demokratik sistemin vazgeçilmez unsurlarındandır. Bu yarışta çoğunluğun oyunu alanlar iktidara gelir, tüm ülkenin ya da yerel yönetimlerin sorumluluğunu üstlenirler. Ancak yarışı kazanmak ve iktidara gelmek çoğunluğun iradesini mutlaklaştırmaz.” (AKP Programı, 2001: 26).

Burada çoğunluğun oyunu alanların iktidara gelmesi, prosedürel bir gereklilik olarak görülürken, çoğunluğun iradesine kısmi bir statü verilmekte ve çoğunluğun iradesi mutlaklaştırılmayarak, azınlığın iradesine de yer bırakılmaktadır.

Aynı şekilde cümlelerin devamında da oydaşmacı demokrasiye yaklaşan şu ifadeye yer verilmektedir:

“Çağdaş demokrasinin en çok önemsenen niteliklerinden biri çoğunluğun hiçbir şart altında temel hak ve hürriyetleri tartışma konusu yapmaması ve azınlıkta bulunanların hak ve özgürlüklerine saygılı olmasıdır. Azınlıkta kalan görüşlerin ve muhalefet hakkının anayasa ile güvence altına alınması demokrasinin çoğulcu niteliğini pekiştiren bir unsur olarak kabul edilmektedir.” (AKP Programı, 2001: 26).

Vatandaşların kamuya ait karar mekanizmalarına katılım hakkını savunan AKP, bu yönüyle katılım hakkını sadece vatandaşların seçimlerde oy vermesi olarak değil, kamu ile ilgili kararların alınması, uygulanması ve denetlenmesine katkıda bulunma yollarının açık olması olarak ifade etmektedir. AKP'nin katılımcı demokrasi anlayışıyla örtüşen bu yaklaşımı onu sadece seçimlerle sınırlanan seçim demokrasisi anlayışından uzaklaştırmaktadır.

1.3. AKP'nin Radikal Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

AKP'nin radikal demokrasi kuramına yaklaşan söylemleri açıkça olmasa da örtük olarak, kültürel kimlikler bağlamında oluşmaktadır. Bu çerçevede AKP kültürel farklılıkları zenginlik olarak anlamlandırmaktadır:

“Resmi dil ve eğitim dili Türkçe olmak şartıyla, Türkçe dışındaki dillerde yayın dahil kültürel faaliyetlerin yapılabilmesini, partimiz ülkemizdeki **birlik ve bütünlüğü zedeleyen değil, güçlendiren ve pekiştiren bir zenginlik** olarak görmektedir... Bürokratik otoriter devlet anlayışına yaslanan çözümler, sadece asayiş mantığına dayandığı için uzun vadede sorunları daha da derinleştirmektedir. Buna karşılık demokratik devlet anlayışı çerçevesindeki yaklaşımlar, ilk anda endişeyle karşılanırsa da uzun vadede milletimizin birlik ve bütünlüğünü pekiştiren sonuçlar doğurmaktadır. Kültürel farklılıkları demokratik hukuk devleti ilkesi çerçevesinde tanıyan yaklaşımların etkili olması gerektiği anlayışına ulaşılması sorunun çözümünde önemli bir adımdır.” (AKP Programı, 2001: 28-29, 30).

“Bizim demokratik anlayışımızda farklılıkların birbirine dönüşme mecburiyeti yoktur. Tarihi tecrübemizden süzülerek gelen farklı olanların bir arada barış içinde yasama kültürü de bundan başka bir şey değildir. Bir kısım veya kesimin huzur ve mutluluğunu değil, herkesin huzur ve mutluluğunu sağlamayı hedeflemektedir.” (AKP Programı, 2001: 115, 116).

AKP farklı kültürleri zenginlik olarak görmekte ve dışlayıcı ya da bütüleştirici/kaynaştırıcı bir düzlemde değil farklılıkları tanımayı öngörmekte ve bu yönüyle radikal demokrasi kuramına yaklaşan bir tavır sergilemektedir.

2. CHP'nin Demokrasi Söylemi

CHP'nin 1994 yılında yürürlüğe girmiş olan parti programının sunuş kısmında “demokratikleşme”; “toplumsal barış” ve “ulusal bütünlük” programı olarak nitelendirilmiştir. CHP, programda demokrasi kavramına yüklenen anlam bakımından, “Demokrasiye ve demokrasinin gerekliliğine inanç” ve “Sosyal demokrasi” başlıkları altında demokratik yönetime ve bu yönetimin kesintisiz bir biçimde işlemesi gerektiğine ve “özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü, halkın kendini yönetmesi kurallarına dayan(dığını)” öne sürdüğü bir sosyal demokrasi anlayışına vurgu yapmaktadır. CHP'nin buradaki vurgusunda, demokrasi bir yönetim biçimi olarak ele alınırken, “YENİ KOŞULLAR-YENİLEŞEN CHP” başlığı altındaki demokrasi kavrayışı, yönetim biçiminin ötesinde bir yaşam biçimini içermektedir:

“Demokrasi, bir anlayışlar ve değerler bütünüdür; bir "kültür" olayıdır. Demokrasi kültürünün benimsenmesi ve yaygınlaşması amacıyla kamunun planlı çabasına ve organizasyonuna gereksinim vardır. Demokrasinin bir yaşam biçimine dönüşebilmesi için "özgürce farklılaşp tartışarak, uygarca uzlaşma" yeteneği, "farklı olanların birlikte yaşayabilme" özelliği, "karşıtların meşruiyeti" anlayışı, "hoşgörü" ve "sentez" alışkanlıkları sistemli şekilde özendirilmelidir.” (CHP Programı, 1994:46-47).

CHP'nin demokrasi anlayışı bağlamında ayrıca demokrasinin temel unsurları olarak, siyasal iktidarın meşruiyet kaynağı olarak halka, cumhuriyetçiliğe, eşitliğe, milliyetçiliğe, hesap verebilirliğe, özgürlüğe, hukuk devletine ve çoğulculuğa vurgu yapılmaktadır. Söz konusu unsurlar arasında cumhuriyetçiliğin, demokrasinin bir önkoşulu olarak kavranması oldukça manidardır. Zira gerek ampirik gerekse normatif düzeylerde demokratik bir cumhuriyet veya cumhuriyetçi demokrasi modeli olabileceği gibi otoriter bir cumhuriyet veya cumhuriyetçi olmayan bir demokrasi modeli de olanaklıdır.

CHP'nin demokrasinin temel unsurları arasında zikrettiği milliyetçiliği; tüm ayrışmaları kapsayan, onların Türkiye'nin ulusal bütünlüğü çerçevesinde demokratik farklılaşma özgürlüğünü tanıyan, farklılık içinde bütünleşmeyi öngören, bütünlük idealini tanımlayan kapsayıcı bir anlayışa karşılık gelmektedir. Bu bağlamda hangi kökenden gelirse gelsin, hangi dili konuşursa konuşsun ve hangi inancı paylaşırsa paylaşsın, kimsenin “azınlık” konumuna indirgenemeyeceği ve herkesin ülkenin asli sahibi olduğu vurgulanmıştır (CHP Programı, 1994:27-28). CHP'nin milliyetçilik anlayışı, farklı kültür kümeleri arasında bir ayırım ölçüsü değildir; tersine bütünleşme ve kaynaşmanın ögesidir.

CHP'nin demokrasi bağlamında yeniden içeriklendirmeye çalıştığı milliyetçilik anlayışı, ilk bakışta bütün farklılıkları kurucu unsur olarak kabul ettiği izlenimi vermektedir, fakat özellikle kimsenin “azınlık” konumuna indirgenemeyeceği ve herkesin ülkenin “asli” sahibi olduğu vurgusu, bir çoğunluk/azınlık dualitesini yeniden üretmektedir; “asli” unsurun ontolojik düzeyde yer alması mantıksal olarak “tali” unsurları da bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca CHP'nin milliyetçilik anlayışını, farklı kültürel kimlikler arasında bir ayırım ölçüsü olmak yerine, “bütünleşme ve kaynaşmanın ögesi” olarak sunarken, buradaki bütünleşmenin nasıl sağlanacağından söz edilmezken, “kaynaşma” sözcüğüyle bir tür asimilasyon anlayışı ima edilmekte ve son tahlilde farklılıkların bütünleşme adına eritilmesi anlayışı ima edilmektedir.¹⁰

¹⁰ Bhikhu Parekh üç farklı siyasal bütünleşme modelinden söz etmektedir. Bunlar; prosedürcü, sivil asimilasyoncu ve darı modelleridir. Genel hatlarıyla açıklamak gerekirse, prosedürcü bütünleşme modeli tarafsız bir devleti ve az sayıda genel davranış kurallarının belirlenmesini; sivil asimilasyoncu model yaşamın tüm alanlarını olmasa da ortak bir

CHP Parti Programı'nda demokrasinin unsurları olarak zikredilen diğer bir unsur olarak "Çoğulcu Toplum" başlığı altında sıralanan toplumsal meselelere bakıldığında, sırasıyla "Laikliğin Korunması", "İlkeli Bir İletişim Ortamı", "Toplumun Yasaklardan Arındırılması", ve "Etnik Duyarlılıklara Demokratik Çözüm", altbaşlıklarının yer aldığı görülmektedir. Sıralamada laiklik sorunsalına öncelik vermesi, CHP'nin demokratik bağlamdaki normatif önceliği olarak görülebilir. Nitekim "Türkiye'de laikliğin kurucusu olan Cumhuriyet Halk Partisi için laiklik, hiçbir şekilde ödün veremeyeceği temel ilkedir" (CHP Programı, 1994:67) ibaresinden de açıkça anlaşılacağı gibi, laiklik ilkesi CHP'nin kimliğinin bizzatı kendisi olmakta ve bütün diğer değerleri öncelemektedir.

Öte yandan "Çoğulcu Toplum" başlığı altında "Etnik Duyarlılıklara Demokratik Çözüm" altbaşlığına en son sırada yer verilmesi de düşündürücüdür. Söz konusu altbaşlıktaki "Ülkemizde farklı etnik yapıların, farklı kültür kimliklerinin var olması, varlıklarını sürdürmesi çoğulcu demokrasinin zenginliğidir. Cumhuriyet Halk Partisi, **kültürel mozağımızın** bu zenginliklerin her boyutuyla geliştirilmesini **çoğulculuk** anlayışının gereği saymaktadır" ifadesi, ilk bakışta oydaşmacı demokrasi ile radikal demokrasi anlayışlarını karşılaştırmaktadır. Fakat ifadenin devamına baktığımızda, konu bir ölçüde netliğe kavuşmaktadır. Devamı ise şöyle:

"Türkiye Cumhuriyeti din, dil, ırk ve etnik köken temelleri üzerinde değil, siyasal bilinç ve ideal beraberliği zemininde kurulmuştur.

Bu nedenle ırk temelinde çözüm arayışlarının veya asimilasyon uygulamalarının tuzaklarından demokrasimiz kendini her zaman korunmalıdır.

CHP, uygulamaya koyacağı, "hoşgörü, demokrasi, çoğulculuk, eşitlik ve bölgesel gelişme" politikaları ile, ülkenin her yöresinde, her kökenden insanlarımız arasında toplumsal barışın, dayanışmanın, bütünlüğün ve refahın güvencesini oluşturacaktır" (CHP Programı, 1994:73).

Bu paragraftan da anlaşılacağı gibi CHP, farklılığı kültürel farklılıklara indirgemekte, Türkiye'deki verili çeşitliliği inkar etmemeyi ve anadilin kullanılmasını çoğulcu toplum olarak kavramakta, fakat bunun dışındaki kimlik politikalarını yadsımaktadır. Bu altbaşlığın devamında, "CHP, Kürt sorununun da, bu anlayışla, tek seslilik ve tepki politikaları ile değil, sosyal demokrat özdeki çoğulcu politikalar ve evrensel değerler çerçevesinde aşılabileceğine inanmaktadır" ifadesiyle Kürt sorununa da değinilirken, çözüm yolu olarak özellikle vurgulanan

kültürün paylaşılmasını; darı modeli ise kültürel topluluklar temelinde bir yaşamı öngörmektedir (Parekh 2002:255 vd.). Bu çerçevede CHP'nin siyasal bütünleşme anlayışının, az çok sivil asimilasyoncu modele denk düştüğü söylenebilir.

“sosyal demokrat özdeki çoğulcu politikalar ve evrensel değerler” kavramları muğlak düzeyde kalmakta ve çoğulculuk anlayışı ne oydaşmacı demokrasi ne de radikal demokrasi anlayışlarını karşılamaktadır.

2.1. CHP'nin Liberal Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

Devletin çağdaş bir hizmet aracına dönüşümünü sağlamayı ve bireyi devletin vesayetinden kurtararak özgürleştirmeyi hedefleyen ve “yurttaş devlet için değil devlet yurttaş için vardır” ifadesiyle CHP'nin devlete bakış açısı ilk bakışta liberal tınılar taşımaktayken, bu ifadenin devamına bakıldığında liberal devlet anlayışının gölgede kaldığı söylenebilir:

“Bu özellikleriyle devlet, toplum ve yurttaş yararına etkin önlem yetkisine ve olanağına sahip olmalıdır. CHP belirli bir alanda toplumun yararı doğrultusunda –üyesi olduğu Sosyalist Enternasyonal'in ilkeleri doğrultusunda- kamulaştırmayı veya özelleştirmeyi öngörebilir” (CHP Programı, 1994:30-31).

CHP'nin yukarıdaki söylemi, bireyin ontolojik önceliğini ve araçsal devlet anlayışını öngören liberal anlayıştan ziyade genel iradeci anlayışı ve devletin bu doğrultuda yapacağı eylemleri meşrulaştırmayı hedefleyen çoğunlukçu demokrasi anlayışının izlerini taşımaktadır.

CHP parti programında, anayasanın yasaklar tarifi olmaktan çıkarılıp özgürlükler belgesine dönüştürülmesinin amaçladığı vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra CHP'nin perspektifine göre “Yeni anayasa çerçeve nitelikte olmalı, özgürlükleri temel olarak özgürleşme sürecini sürekli kılmalı”, “özgürlüklerin sınırlanacağı ayırık durumları da” bu anlayışla açıkça belirlenmelidir. Başta düşünme ve düşüncüyü açıklama, inanç, siyaset, iletişim ve örgütlenme özgürlükleri olmak üzere, tüm toplumsal ve sendikal hakları güvence altına almalıdır. Hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, savunma hakkı, sivil otoritenin mutlak üstünlüğü ilkeleri, yeni anayasada titizlikle gözetilmelidir.

Liberal demokrasi söylemi bağlamında CHP inanç ve ibadet özgürlüğü içerisinde din derslerinin düzenlenmesinde farklı inanç ve duyarlılıkların varlığının da gözetilmesini ve 1982 Anayasası ile getirilmiş olan zorunlu din eğitiminin sadece isteğe bağlı hale getirilmesini öngörmektedir (CHP Programı, 1994:69, 71). Bu yaklaşımıyla CHP, bireyin isteğini temel olarak bireysel özgürlükler bağlamında liberal bir nitelik taşımaktadır.

Ayrıca CHP'nin parti programındaki eşitlik söylemi bu çerçevede dikkat çekmektedir. Özellikle cinsiyet eşitliğine vurgu yapan CHP, toplumda varolan

kadın-erkek eşitsizliğini gidermeye ve kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik şu önerilerde bulunmaktadır:

“Kadının haklarına, hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, **aile içindeki eşitlik düzeyinde** sahip çıkmalıdır. Kadınların ekonomiye, yönetime, siyasete katılmalarının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır”(CHP Programı, 1994:41). “... CHP’nin önerdiği Türkiye’de, kadımla erkeğin hayatın nimetini de, külfetini de toplumun ve aile içinde ortak paylaşması temel amaçtır”(CHP Programı, 1994:55). “Kadınların aile içindeki durumu da eşit birey anlayışı içinde değerlendirilecek; tüm yasal düzenlemeler bu anlayış içinde yapılacaktır.” “CHP, ülkeyi erkek egemen toplum olmaktan çıkarıp, özgür bireyler topluluğuna dönüştürecektir.”(CHP Programı, 1994:89).

CHP bu söylemiyle, kadının öncelikle birey olarak algılanmasını ve bu düzlemde erkekle eşitliğin sağlanmasını hedeflemektedir. Mevcut toplumsal yapıda özellikle aile içindeki eşitsizliğin giderilmesine yönelik olarak CHP’nin “hayatın nimetini de külfetini de ortak paylaşma” söylemi, kadının özgürleştirilmesi ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması; kadının birey olarak özgürlüğü, eşitliği ve ayrımcılıktan azade olması gibi unsurları vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, liberal demokrasi kuramının bireylerin doğal eşitliği ilkesiyle örtüşmektedir.

2.2. CHP’nin Katılımcı Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

CHP temsili demokrasinin etkin bir biçimde işlemlerini sağlamaya yönelik olarak halkın seçilen temsilcilerini ve temsil zemini olarak işlevsel açıdan TBMM’yi daha etkin hale getirmeyi amaçlamaktadır.

“Parlamento, çoğulcu demokrasi ile sivil toplumun temel kurumudur. Demokrasilerde parlamentonun işlevi, yasama ve denetlemeyle sınırlandırılmaz. Parlamento, demokratik bir ülkenin siyasi nabzının attığı, ülke demokrasisinin kendini ifade ettiği temel siyasi platformdur. Bu nedenle, bugün Türkiye demokrasisinin temel sorunu, TBMM’yi yasama ve denetleme işlevi yanında, ulusal tartışma sürecini sürekli geliştiren bir siyasi organ haline getirmektir.”

“CHP, TBMM’nin etkinliğinin artırılmasını, seçilmişlerin sadece görünürde değil, gerçekte de ülke yönetiminin temel unsuru olmasını hedef almaktadır.... Meclisin yasama ve denetim faaliyetlerine sivil toplum kurumlarının daha etkin katkısı sağlanmalıdır. Yurttaşlarımız meclis çalışmalarını televizyon ekranlarından daha yaygın ve düzenli olarak izleyebilmelidir... Demokrasi atanmışların değil, seçilmişlerin önceliğinde ve mutlak sorumluluğunda gelişir (CHP Programı, 1994: 47-48, 75-76, 77).

CHP merkeziyetçiliği azaltmayı, çoğulculuğu, katılımcılığı ve demokratikleşmeyi amaçlamakta; yönetimin yeniden yapılandırılmasını, yerel yönetimlerin etkinleştirilmesini savunmaktadır (CHP Programı, 1994: 30,62). Amaç “sıradan yurttaş”ın sivil kurumlar aracılığıyla “ülkede etkin olması devlet karşısında edilgenlikten çıkarılmasıdır” (CHP Programı, 1994:47).

“İleri demokrasinin özelliği, yurttaşların olanak olan her alanda ve düzeyde sorunlarının çözümüne bizzat katılmalıdır. CHP’nin gerçekleştireceği Türkiye’de, “hemşehriler”, belediyelerin kendileriyle ilgili karalarında, öğrenciler, üniversitelerin yönetiminde; işçiler ve memurlar, işyerindeki ve devlet dairelerindeki çalışma koşullarının belirlenmesinde; üreticiler, kooperatiflerin yönetiminde söz sahibi olacaklardır. Ülke bütünü ilgilendiren ekonomik kararların oluşumunda, sanayi, ticaret, tarım odalarının, esnaf birliklerinin, meslek kuruluşlarının ve işçi sendikalarının katılımları sağlanacaktır” (CHP Programı, 1994:57).

CHP iktidarında, özgür bireylerin ve özgürce kurulan sivil toplum örgütlerinin, kendilerini doğrudan ilgilendiren konular başta olmak üzere, her alanda kararlara katılım süreçlerinde yer almaları gözetilecektir. Katılımcı ve çoğulcu bir işleyişin danışma aşamasından başlayarak kısa zamanda tüm kamusal kararların zorunlu bir parçası haline gelmesi kurumsallaştırılacaktır (CHP Programı, 1994:77-78). CHP halkın çeşitli düzeylerde yönetime katılımına önem vermektedir. “Devlette, işyerinde, belediyelerde, üniversitelerde ve mümkün olan her ortamda katılım, temel bir yaklaşım olmalıdır. Kararlar o kararla ilgili olan çevrelere ve insanlara sistemli şekilde danışılarak oluşturulmalıdır” (CHP Programı, 1994:42). CHP’nin katılımcılığa ve çoğulculuğa vurgusu – halkın ortak karar alma süreçlerine müzakere ederek katılmalarını öngören- müzakereci demokrasi kuramıyla örtüşmekte ve bu vurgu parti programına damgasını vuran temel anlayışlardan birini yansıtmaktadır.

CHP, sivil toplum kendi birikim ve ilgi alanlarında genel ve yerel yönetimlerin karar süreçlerine katılmalarını sağlayacağını belirtmektedir. “Böylelikle, bu süreçlerin demokratikleşmesi, özellikle yerel yönetimlerin toplumun farklı kesimlerinin katılımına açılması gerçekleştirilecektir. Bu kurumların, tüketici hakları, doğa ve çevrenin korunması, kent yapılanması, sağlık, eğitim, kültür ve turizm alanlarında yerel yönetimlerle dayanışma içinde etkinlikte bulunmaları özendirilecektir. CHP, meslek odalarının, meslek mensuplarının hak ve çıkarlarını savunacak; demokrasimizin derinleştirilmesi, sivil toplumun yaygınlaşarak güçlenmesi doğrultusundaki çalışmalarını kararlılıkla destekleyecektir (CHP Programı, 1994: 94-95).

CHP’nin merkeziyetçiliğin azaltılarak kimi yetkilerin yerel yönetimlere devri, yerel yönetimlerin etkinleştirilmesi ve yerel yönetimlerin toplumun farklı kesimlerinin katılımına açılmasını gerçekleştirme hedefi kısmen de olsa oydaşmacı demokrasi modeline yaklaşma sinyalleri olarak yorumlanabilir. CHP’nin

katılımcılığa vurgusu ve sivil toplum örgütlerinin desteklenmesi ve çeşitli alanlarda kararlara ve hizmetlere katılımının sağlanması hedefi katılımcı demokrasi anlayışı içerisinde değerlendirilebilir.

CHP kimi alanlarda da halkın/ alınacak karardan etkilenenlerin doğrudan kararlara katılımını öngören yöntemleri benimsemekte ve önermektedir.

“Çevre sorunları yaratma olasılığı bulunan yatırım ve uygulamalarda yöre halkının bilgilenmesi sağlanacak; gerekirse ‘referandum’ yoluna başvurulacaktır” (CHP Parti Programı, 1994: 216).”

“Yerel yönetimlerin ihale, imar değişikliği veya rant oluşumuna neden olacak işlem ve kararları, ancak, meslek odaları, muhtarlar ve yöre temsilcilerinin katılımı ile, kamuoyunun gözetiminde, yerel meclisler düzeyinde ele alınabilecek; **gerektiğinde referandum** seçeneğine başvurulacaktır” (CHP Programı, 1994:112).

“Belediye meclisleri; kentin büyümesi ve gelişmesiyle ilgili önemli yatırımlara ve uzun vadeli borçlanmalara karar verilmeden önce “halkoyuna” **başvurabileceklerdir**”(CHP Programı, 1994:106,107).

Referanduma başvurma önerisi ile CHP bu alanlarda doğrudan demokrasi anlayışına yaklaşmakla birlikte bu öneriyi zorunluluk olarak değil de “gerekirse” ifadesiyle keyfiliğe açık kapı bırakmaktadır. O bakımdan CHP’nin bu önerisinin, kategorik veya ilkesel olmaktan çok pragmatik mülahazalar çerçevesinde kurgulandığı söylenebilir.

2.3. CHP’nin Müzakereci Demokrasiye Yaklaşan Söylemleri

Cumhuriyet Halk Partisi’nin müzakereci demokrasi iması, çeşitli kolektif kararların oluşum süreçlerini kapsamaktan çok sadece yeni anayasa yapımının usulüyle sınırlı bir mesele olarak algılanmaktadır. Buna göre CHP, yeni anayasanın, toplumsal katılımı, siyasal partiler ve tüm kurumlar arasında olabildiğince geniş bir uzlaşma sürecinde hazırlanmasını öngörmektedir (CHP Programı, 1994:75). CHP, anayasayı bir özgürlükler belgesine dönüştürme isteğiyle ve temel aldığı unsurlarla normatif bir biçimde liberal demokrasinin değerlerini paylaşmakta, anayasanın oluşturulması yöntemi açısından müzakereci demokrasinin temel ilkeleri ile örtüşmektedir. Fakat “özgürlüklerin sınırlanacağı ayırık durumlar” ibaresinin taşıdığı muğlaklık, bu demokratik ideale gölge düşürmektedir.

SONUÇ

AKP ile CHP'nin demokrasi kavramına ilişkin parti programlarında yer alan ifade biçimleri gerek ampirik gerekse normatif düzeydeki demokrasi kuramları ışığında karşılaştırmalı perspektifle çözümlendiğinde, söz konusu partilerin demokrasi kavramlaştırmaları arasında birtakım benzerliklerin olduğu gibi, farklılıkların da bulunduğu saptanmıştır

AKP ile CHP'nin demokrasi kavramına yükledikleri anlam bakımından ortak yönlerine bakıldığında,

1. Gerek AKP'nin gerekse CHP'nin temsili demokrasiyi söylemsel düzeyde güçlendirmeye çalıştıkları ve katılımcı demokrasiye yaklaştıkları görülmektedir.
2. Her iki siyasal parti de bir siyasal sistem olarak demokrasiyi, seçim demokrasisinin ötesinde görmekte ve liberal demokrasi bağlamında birleşmektedir.
3. Hem AKP hem CHP demokratik söylem bağlamında çoğulculuğa vurgu yapmaktadır.

Öte yandan söz konusu partilerin demokrasi kavramlaştırmaları açısından ayrılan yönleri dikkat çekmektedir:

1. Temsili demokrasi ile katılımcı demokrasi ayrımı çerçevesinde çözümlendiğinde, AKP'nin kolektif kararların oluşum sürecinde katılımcılığa yaptığı vurgunun, CHP'ye kıyasla daha güçlü olduğu, daha ilk bakışta göze çarpmaktadır. Örneğin katılımcı demokrasinin mekanizmalarından biri olan referandum, AKP tarafından kategorik olarak içselleştirilen bir değer iken, CHP açısından daha çok pragmatik olarak kavranan bir mekanizmadır.
2. Çoğunlukçu demokrasi ile oydaşmacı demokrasi ayrımından hareketle bakıldığında, AKP söylemsel olarak kendisini oydaşmacı demokrasi modeline yakın bir yerde konumlandırırken, CHP'nin daha çok çoğunlukçu demokrasi modeline yakın olduğu anlaşılmaktadır.
3. Demokratik bağlamdaki çoğulculuk söylemi, AKP açısından her türlü farklılığa kuramsal olarak yer açan genel bir kategori olarak kullanılırken, CHP tarafından özellikle kültürel bir kategori olarak sınırlandırılmaktadır.
4. Müzakereci demokrasi ile radikal demokrasi ayrımı bağlamında AKP demokrasiye ilişkin söylemleriyle radikal demokrasiye yakın bir pozisyonda dururken, CHP özellikle "uzlaşma", "bütünleşme", ve "sentez" gibi sözcükler

etrafında kurguladığı demokrasi söylemiyle, daha çok müzakereci demokrasiye yaklaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKP Parti Programı (2001).
 ARENDT, Hannah (1990), *On Revolution*, Penguin, London.
 BENHABİB, Seyla (1999), “Demokratik Moment ve Farklılık Sorunu”, Seyla BENHABİB (Haz.), *Demokrasi ve Farklılık*, (Çev. Zeynep Gürata ve Cem Gürsel), WALD, İstanbul; 101-139.
 CHP Parti Programı (1994).
 ELSTER, Jon. (der.) (1998), *Deliberative Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge.
 FOUCAULT, Michel (1999), *Bilginin Arkeolojisi*, (Çev. Veli Urhan), Birey Yayıncılık, İstanbul.
 HABERMAS, Jürgen (1996), *Between Facts and Norms*, Polity Press, Cambridge.
 HEYWOOD, Andrew (2006), *Siyaset*, Liberte Yayınları, Ankara.
 LIJPHART, Arend (2006), *Demokrasi Motifleri*, (Çev. Güneş Ayas, Ufuk Umut Bulsun), Salyangoz Yayınları, İstanbul.
 MASON, M. (1999), *Environmental Democracy*, Earthscan,
 MCHOUL, Alec ve Wendy GRACE (1995), *A Foucault Primer: Discourse, Power and the Subject*, UCL Press, London.
 MOUFFE, Chantal (1999), “Demokrasi, İktidar ve ‘Siyasal Düzen’.” Seyla BENHABİB (Haz.), *Demokrasi ve Farklılık*, (Çev. Zeynep Gürata ve Cem Gürsel), WALD, İstanbul; 347-363.
 MOUFFE, C. (1996), “Radical Democracy or Liberal Democracy?”, David TREND (Ed.), *Radical Democracy*, Routledge, London; 19-26.
 NORRIS, Pippa, Ronlnd INGELHART (2001), “Cultural Obstacles to Equal Representation”, *Journal of Democracy*, Vol 12, No 3; 126-140.
 PAREKH, Bhikhu (2002), *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, (Çev. Bilge Tanrıseven), Phonix Yayınevi, Ankara.
 PATEMAN, Carole (1988) *The Sexual Contract*, Polity Press, Cambridge.
 ROUSSEAU, Jean-Jacques (2004), *Toplum Sözleşmesi*, (Çev. M. Tahsin Yalım), Betik Yayınları, İstanbul.